

Maciej WOŹNICZKA

<https://orcid.org/0000-0003-2359-5644>

Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie

Wstęp. Efekt ram odniesienia (*framing effect*) w filozofii (cz. 2)

Prezentowany tom zawiera drugą część wypowiedzi i materiałów dotyczących projektu pt. „*The frame problem. Problem ramy (odniesienia) w filozofii i w kulturze*”. Materiały pierwszej części znalazły się w poprzednim tomie czasopiśmie.

Adama Regiewicza *Od ramy powieści do powieści ramy* to wypowiedź teoretyka literatury. Analizuje on procedurę ramowania na przykładzie literackiego rozumienia ramy (ujęcie klasyczne). Przypomina, iż w tradycji literaturoznawczej pojęcie ramy jest jednym z podstawowych odniesień badania tekstu (jako norma kompozycyjna, jako granica ukazywanej panoramy czasoprzestrzennej oraz jako forma wypowiedzi). Przedstawia propozycję pełniejszego zrozumienia transferu, który się dokonał przy przenoszeniu zjawiska ramowania z zakresu sztuk pięknych do refleksji teoretycznoliterackiej. Tu cenne są spostrzeżenia w rodzaju: „rama poucza spojrzenie, mówiąc inaczej: uczy patrzeć”, „granice, jakie stawia obrazowi rama, ustanawiają, co jest prawdziwe, a co nie” czy: „rama jako przedmiot, artefakt, który sam w sobie staje się punktem odniesienia”. To ostatnie to nic innego, jak właśnie „powieść ramy”...

Grzegorz Trela w tekście *Rama m y ś l i, czyli jednostkowy – acz uogólniony – eksperyment myślowy poparty obserwacją uczestniczącą* podjął kwestię funkcjonowania ram pojęciowych w odmiennych formacjach kulturowych. Tekst ten ma specyficzną konstrukcję – to szesnaście rozbudowanych tez/akapitów dotyczących tej kwestii. Uznanie atrakcyjności poszczególnych tez, rozpatrywanych pod kątem ramy i procedur ramowania, pozostanie zapewne kwestią wyboru Czytelnika, niemniej jednak na pewne z nich warto zwrócić uwagę. Na pewno cenne jest omówienie głównych cech kultury oralnej ludów Afryki (przykład Tanzanii i języka swahili). Autor przedstawia także główne napięcia między kulturą piśmienną a kulturą oralną. Konkluduje, iż „rama pojęciowa nie tylko

wyznacza (ogranicza) partykularny językowy horyzont poznawczy, ale – co ważniejsze – czyni to na sposób aktywny: w miejsce podmiotu «myślącego» generuje (nieuświadomiane przez ten podmiot) «jego» myśli”. Szerzej omawia również kategorię *poznaj samego siebie* jako różnicującą prezentowane doświadczenia kulturowe (z wnioskiem, że „nie możemy myśleć (wzajem) w nie swoich kategoriach – ramach pojęciowych”, na przykład nie ma w żadnym europejskim języku nowożytnym ramy pojęciowej dla wyrażenia: *umuntu ngabantu*).

Jarosława Jagieły *Ramy odniesienia w analizie transakcyjnej* to wysoce profesjonalizowana wypowiedź psychologa. Jako cechy szczególne transakcyjnie rozumianego problemu ram odniesienia proponuje on traktować specyfikę modeli stanów ego, zarówno w sensie strukturalnym, jak również funkcjonalnym. Wskazuje na istnienie wewnętrznych i zewnętrznych ram odniesienia, powiązanych ze skryptem danej jednostki. Omawia różne ujęcia definicyjne ramy odniesienia (tu nawiązania do procedur komunikacyjnych: transakcje styczne, transakcje blokujące). W tej interpretacji ramy odniesienia to „indywidualny sposób spostrzegania świata, który ze względu na przyjęcie określonego stanu Ja różni się od sposobu postrzegania innych ludzi”. Autor omawia również kulturowe i społeczne aspekty transakcyjnych ram odniesienia. Kulturowy układ odniesienia to „podsystem osobowości i układ odniesienia jednostki”. Wskazuje również na edukacyjne aspekty transakcyjnych ram odniesienia. W konkluzjach stwierdza, iż „układy odniesienia jakże często mają wpływ na transakcje międzyludzkie. Mówiąc najprościej – na sposób, w jaki ludzie odnoszą się do siebie”.

Katarzyna Olewińska w tekście *The role of memory in human life. On the basis of the ideas of the twentieth century philosophers and thinkers* zaproponowała traktowanie czasu i pamięci jako swoistych ram wyznaczających ludzką egzystencję. Refleksję prowadzi, omawiając poglądy myślicieli zarówno starożytnych (Sokrates, Platon), jak i współczesnych. Wśród tych ostatnich szerzej przedstawia poglądy Ricoeura (pamięć jako miernik przeszłości) i Bergsona (pamięć jako część percepcji) oraz współczesną polemikę z nimi. W konkluzji stwierdza, że „ramy są częścią każdej istoty ludzkiej. Bez względu na to, czy są to ramy czasowe, ramy pamięci, czy inne – człowiek jest zlepkiem swoich własnych możliwości, które go ograniczają”.

Zuzanna Sokołowska w wystąpieniu *Zmysły jako rama. Węch i wprowadzenie do post-wzrocności* zwróciła uwagę na niekonwencjonalną formułę ramowania. W filozoficznej tradycji empiryzmu jako jedną z jego odmian wymienia się sensualizm (w jego radykalnej postaci stwierdza się, iż wszelka wiedza pochodzi od wrażeń zmysłowych). Autorka poddała analizie ramowanie zmysłem węchu (izolowany w badaniach względem zmysłu wzroku i zmysłu słuchu). W jego specyfice leży to, iż łączy on „bezpośrednio system receptoryczny z analizatorem gnostycznym, spełniając tym samym podwójną rolę: analizatora

sensorycznego i percepcyjnego”. Konkluzja jest jednoznaczna: „dzięki zwróceniu uwagi humanistyki na zmysły można mówić o świadomym odbiorze rzeczywistości”.

Maksymilian Czaja w wypowiedzi *Filozofia w ramach współczesnej praktyki medycyny amerykańskiej. Różne formy relacji obu dyscyplin: propozycja Edmunda D. Pellegrina* podjął istotny problem relacji między filozofią a medycyną. Kontekst odniesień określany jest jako rama współczesnej praktyki medycyny amerykańskiej. Auto skomentował i omówił przykłady tego rodzaju ramowania, które uporządkował w postaci czterech form relacji obu dyscyplin: filozofia i medycyna, filozofia w medycynie, medyczna filozofia oraz filozofia medycyny. W konkluzji stwierdził, iż skutkiem „dużego znaczenia zaproponowanych rozróżnień jest zażegnanie błędu redukcjonistycznego traktowania filozofii w zagadnieniach medycyny”.

Teksty pozostałe (Varia) nie są związane z przedstawionym projektem.

Redaktorzy bardzo dziękują Autorom za udział w projekcie.